

Per Øverland: Historieglimt 299

Ivar Matlaus bokkafé

Ivar Matlaus er et litt merkelig navn på en kafé, men serveringen kan jo være drikke uten mat. Bokkafeen på Lademoen er et lokalt nedslag av en internasjonal trend på 1960-tallet. Dessuten har navnet en spesiell bakgrunn. Bakgrunnen for navnet er norsk. Bokkafeen har allerede en lang historie på Lademoen, og vi skal begynne med begynnelsen. Begynnelsen henger sammen med starten av UFFA-bevegelsen. UFFA betyr Ungdom For Fri Aktivitet og begynte som et opprør mot tradisjonell aktivitet for ungdom i Trondheim. Inspirert av en husokkupasjon ved Blitz i Oslo, okkuperte en gruppe ungdom i

Fra Ivar Matlaus ut mot Strandveien. Foto: Bjørn Lien.

Trondheim et hus i Kjøpmannsgata 28. Det ble det første UFFA-huset. Det brant i 1982. UFFA fikk overta lokalene til Østbyen barnehage ved Lademoen kirke.

Der kom det nye UFFA-huset som også skulle rammes av brann i 2010. Et nytt UFFA-hus ble oppsatt på samme tomt.

Frode Nystuen forteller: «Kort summert så ble bokkafeen startet av gjengen rundt den første UFFA-okkupasjonen i Kjøpmannsgata. De startet Ivar Matlaus bokkafe for å selge alternativ litteratur og musikk. Det var vel Harald

Nissen og Magne Njåstad som var primus motor i første runde. Navnet tok de etter Ivar Mortensson-Egnund som var en dikter, anarkist og okkultist i Nord-Østerdalen. Etter at UFFA-huset i Kjøpmannsgata brant ned, flyttet bokkafeen til det nye UFFA-huset i Innherredsveien 69. Bokkafeen ble flyttet fra UFFA-huset til Svartlamon i forbindelse med Svartlamokampen og aktivister fra UFFA flyttet fokuset til Svartlamon. Jeg var involvert i å flytte deler av bokkafeen tilbake til UFFA-huset og startet en filial der rundt 2007. Det er fortsatt en filial på UFFA-huset, men bokkafeen i Strandveien er størst og mest seriøst drevet.» Om ideologien bak bokkafeen understreker Frode Nystuen at den er en slags frihetlig sosialisme og anarkisme hvor formålet er å spre alternativ litteratur og musikk som man ikke får tak i andre steder. Hovedfokus er på anarkisme, sosialisme, feminisme og miljøvern. I tillegg er det innslag av alternativbevegelsen med undergrunnskultur, okkultisme, alternative tegneserier med mer.

Så kaster vi blikket ut i den store verden, først til Paris. Der ble det åpnet en bokkafé i 1965. Den ble kalt La Vielle Taupe som betyr den gamle muldvarpen. Den gamle muldvarpen var et bilde på grasrotkreftene som forberedte den store franske revolusjonen i 1789. I fransk kultur er denne revolusjonen et stort og varig minne som stadig inspirerer til opprør mot uheldige utviklingstrekk i samfunnet, til tross for revolusjonens uheldige sider. Revolusjonen knuste mye verdifullt i den gamle kulturen og kan lære oss at et samfunn er en organisme som slett ikke enkelt kan drastisk omkastes. La Vielle Taupe fikk ingen lang levetid. Den gikk konkurs i 1972, men ble likevel en impuls som skapte mange liknende kafeer i mange land. La Vielle Taupe lå langt ute på den politiske venstresida. I 1979 fikk Paris en ny bokkafe med samme navn. Det er tankevekkende at den plasserte seg på den ytterste høyre fløy. Blant annen litteratur spredte den bøker som fornektet holocaust under den andre verdenskrigen.

Ideen fra Paris fra 1965 spredte seg til USA der flere store byer fikk sine bokkafeer. New York fikk sin. I Seattle kom Elliot Bay Books allerede i 1953. I San Francisco kom City Light der The Beat Generation's poeter hadde sine opplesninger. Universitetsbyen Lund i Sverige fikk også sin ventreorienterte bokkafé. Da den gikk konkurs på begynnelsen av 1980-taller, startet India Däck bokkafé med samme preg, men med hovedvekt på anarkismen. Et klart

ideologisk preg var typisk for bokkaféene. Ikke alle var venstredreid. Proklama Bok-Cafe i Stockholm fra 1973 var kristen. Flere nyere er politisk nøytrale slik som Den Norske Bokkaféen i Albir og Fernandas Bokkafe i Aremark.

Så til den historiske bakgrunnen for navnet på vår bokkafé. Ivar var faktisk en historisk person, en viktig kulturpersonlighet. Hans fulle navn var Ivar Mortensson Egnund. Han bodde en tid på en hytte, Nordpolen, ved Savalen og hadde som nabo Hulda og Arne Garborg som bodde på Kolbotn. Se hans Kolbotnbrev. Ivar levde fra hånd til munn og naboen gav ham tilnavnet Matlaus. Ivar var en spesiell person. Folkeminnegranskeren Rikard Berge fra Rauland forteller: «Ein kunde vel nærast segja at han livde etter diktingi, han, der han sella frå bygd til bygd, med ein langelur lenger enn han sjølv, gangande i telebunad og på hardingtræsurr, med snedskreppa på rygg, sovande i tre og urd og uthus som det høvde, skrivande upp gamle stev og diktande nye; folk og natur og dikting brådna i eitt bilæte for honom». Sammen med vennen Moltke Moe gav han i 1878 ut *Norske fornkvæde og folkevisur*. Da var Ivar 21 år og vennen 19. Begge studerte ved Universitetet i Kristiania. Ivar studerte teologi og ble teologisk kandidat i 1883.

Med sine mange talenter og interesser ble han en av landets mest allsidige kulturpersonligheter. Ved siden av teologistudiet og farten omkring i landet for å samle folkeminner, studerte han norrønt språk og litteratur, og ble en av våre fremste norrønkjennere. Hans oversettelser av *Den eldre Edda* og *Draumkvædet* er ypperlige. Han gav også ut en rekke egne diktverk av mange ulike slag. Han hadde hele livet en urokkelig kristentro, og var prest i Den norske kirke i en årrekke. I 1910 til 1914 var han sokneprest i Fyresdal i Telemark. Fra 1914 til 1919 var han sokneprest i Løiten i Hedmark. Hans kristne tro hindret ham ikke i å være åpen for tanker i tiden. Den politiske striden i 1880- og 1890-åra gjorde Ivar til anarkist og fra 1896-1899 gav han ut anarkistbladet *Fridom*. Senere ble han opptatt både av spiritisme og teosofi. Den tyske teosofen Rudolf Steiner som av teosofien utviklet antroposofien, lot han seg inspirere av. Ivar så materialismen som den store faren som knuget alt åndsliv. Da han gikk av som prest i 1919 ble han statsstipendiat for å oversette Det gamle testamentet til nynorsk. Arbeidet fortsatte han til han brått døde 16. februar 1934 av hjerneslag på Egnund.